

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

МАУП

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

*Матеріали Всеукраїнських науково-практичних конференцій
“Проблеми інтеграції економіки України в ЄС і вступ до СОТ”*

м. Київ, МАУП, 20 травня 2006 р.,

*“Концептуальні засади формування стратегії
соціально-економічного розвитку України”*

м. Київ, МАУП, 25 жовтня 2006 р.

Київ 2007

ББК 65.9(4УКР)-1я43
С91

Відповідальний редактор *В. М. Чирков*
(видання здійснене в рамках проекту “Наукові праці МАУП”)

Сучасні проблеми розвитку економіки України: Матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. “Пробл. інтеграції економіки України в ЄС і вступ до СОТ”, м. Київ, МАУП, 20 трав. 2006 р., “Концепт. засади формування стратегії соц.-екон. розвитку України”, м. Київ, МАУП, 25 жовт. 2006 р. — К. : МАУП, 2007. — 340 с.: іл. — Бібліогр. в кінці статей.

ISBN 978-966-608-757-0

Розглядаються проблеми розвитку України у зв'язку зі вступом до Світової організації торгівлі. Пропонуються шляхи реформування економіки країни в умовах ринку. Висвітлюються проблеми державного регулювання економіки.

Для науковців, освітян, менеджерів різних рівнів управління і для всіх, хто цікавиться проблемами менеджменту й розвитку управлінської думки в Україні.

ББК 65.9(4УКР)-1я43

ISBN 978-966-608-757-0

© Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП), 2007

Шостак Л. Б. <i>Пріоритетні орієнтири економічного розвитку України</i>	182
Кривобороденко Г. П. <i>Вплив науково-технічного прогресу на соціально-економічний розвиток України</i>	188
Ткач Б. П. <i>Банківська система і соціально-економічний розвиток України</i>	191
Грідчина М. В. <i>Шляхи підвищення інноваційної активності вітчизняних корпоративних структур</i>	194
Філіна Г. І., Кравченко М. Н. <i>Інвестиційна привабливість регіонів України</i>	198
Руденко Н. В. <i>Ефективна зайнятість як чинник економічного зростання</i>	204
Богович Н. Я. <i>Напрями вдосконалення ціноутворення на продукцію (послуги) в Україні</i>	210
Пелепець Д. <i>Проблеми малого підприємництва в Україні</i>	216
Сіренко Н. <i>Соціально-економічна необхідність пошуку безпечних підсолоджувачів</i>	230
Розділ III. ПРОБЛЕМИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІКИ	234
Самокиш О. В. <i>Формування механізму стратегічного управління в торгівлі</i>	235
Чернявський А. Д. <i>Шляхи забезпечення конкурентоспроможності підприємств будівельного комплексу України</i>	255
Ватченко О. Б., Хвостова М. В. <i>Нестандартні технології продажу молочної продукції на ринку України</i>	265
Єрхов А. Г. <i>Данія: сучасна державна політика в галузі енергетики</i>	268
Шклярук С. Г. <i>Напрями гармонізації і розвитку фінансової системи України</i>	278
Шевченко Т. І. <i>Дослідження змін у нормативно-правових документах ринку нерухомості</i>	285

ЕФЕКТИВНА ЗАЙНЯТІСТЬ ЯК ЧИННИК ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ

Аналіз світового досвіду свідчить, що трансформація економіки України до ринкових відносин вимагає інтенсифікації зусиль учених, представників владних структур, практиків на вирішення низки проблем щодо формування та використання принципово нової ситуації у сфері зайнятості населення. Науковим підґрунтям для розробки конкретних заходів щодо забезпечення ефективної зайнятості населення в трансформаційній економіці повинні стати надійні теоретичні основи дослідження. Це потребує розгляду соціально-економічної сутності, форм і видів зайнятості населення для визначення її ефективності та розробки системи державного регулювання з метою стабільного розвитку вітчизняної економіки.

Дослідження проблем зайнятості населення завжди перебувало в центрі уваги економічної науки. Це обумовлено тим, що зайнятість сягає глибинних основ суспільного буття і посідає найважливіше місце в системі ринкових відносин. Вона тісно пов'язана з фундаментальними соціально-економічними процесами розвитку суспільства, а також прямо чи опосередковано, повністю або частково впливає на формування мікро- і макро-економічних пропорцій, визначає темпи економічного зростання і забезпечує якісні структурні зрушення в національній економіці.

Зайнятість є фундаментальною соціально-економічною категорією. В науковій літературі є багато тлумачень поняття “зайнятість”. Закон України “Про зайнятість населення” визначає її як діяльність громадян, що пов'язана із задоволенням особистих і суспільних потреб і таку, що, як правило, приносить їм дохід у грошовій або іншій формі [1]. Зайнятістю визнається

діяльність не тільки на державних підприємствах, а й в особистому, фермерському та іншому господарствах, садівництві, індивідуальна трудова діяльність, підприємництво, тобто діяльність, яка ґрунтується на праві громадян вільного володіння своєю здатністю до праці та праві власності на засоби виробництва для виконання цих робіт.

На нашу думку, зайнятість у сучасних умовах відображає не тільки потребу людей у праці з метою отримання доходу. Вона охоплює комплекс мотивацій індивіда, його спонукання та стимули до праці, а також сукупність усіх чинників, які дають можливість для самовираження через діяльність як суспільно корисну, так і, на жаль, антисуспільну. Багатогранність людського життя не вичерпується лише трудовою діяльністю, а отже, щоб ефективно використовувати людську працю, потрібно завжди враховувати потреби людини як особистості. Звідси випливає, що соціально-економічна категорія “зайнятість” у сучасних умовах охоплює не тільки фізіологічні та матеріальні потреби працівників, а й все більшою мірою їхні духовні, соціальні, а також, можливо, еґоїстичні потреби.

Зайнятість як економічна категорія вимагає методологічного і методичного обґрунтування її кількісних і якісних показників у контексті з іншими макроекономічними складовими економічного зростання. Методологія аналізу зайнятості населення та тенденції її трансформації передбачають необхідність виявлення взаємозв’язків з ефективністю та якістю економічного зростання розвитком науково-технічного прогресу, дією ринкових законів. Сучасна економічна теорія розглядає економічне зростання як довготривалі зміни рівня реального обсягу виробництва, пов’язані з розвитком продуктивних сил. Визначальними при цьому є не тільки темпи економічного зростання, а й зміни галузевих і відтворювальних пропорцій, структурні взаємозв’язки в економіці, трансформація інституціональної структури, державна політика стимулювання суспільних потреб, рівень добробуту населення тощо. Посилення соціальної спрямованості економічного зростання характеризує його якість. Формування нової якості економічного зростання в Україні пов’язане з ринковими реформами, стимулюванням ділової активності та її спрямуванням на задоволення потреб населення і розвиток творчої ініціативи. Соціально-економічні результати функціонуван-

ня економічної системи вирішальною мірою залежать від використання трудового потенціалу та ефективної зайнятості.

Найбільшого поширення в економічній літературі набули поняття “повна”, “продуктивна”, “раціональна”, “ефективна” зайнятість. З’ясування їх сутності та факторів, що на них впливають, дасть змогу конкретизувати елементи механізму регулювання зайнятості та забезпечення стабільного розвитку економіки.

Отже, повна зайнятість населення означає наявність робочих місць, підходящої роботи для всіх, хто бажає працювати. Важливою умовою досягнення повної зайнятості є відповідність робочих місць кількості працездатного населення. Водночас зазначимо, що цього ще недостатньо. Повна зайнятість можлива лише тоді, коли ефективно використовуються працівники на наявних робочих місцях. Звідси випливає, що зайнятість населення на макрорівні тісно поєднана з використанням кожного працівника на мікрорівні. Проте повна зайнятість ще не означає найдоцільніше, найпродуктивніше використання ресурсів праці. Повна зайнятість практично недосяжна.

Поняття повної, продуктивної вільно вибраної зайнятості було запроваджено Рекомендацією 122, прийнятою Генеральною конференцією Міжнародної організації праці 17 червня 1964 р., а згодом і Конвенцією МОП № 168 від 1 червня 1988 р. Однак визначення цього поняття ми не знаходимо в цих документах. Наголошується на необхідності здійснення політики, спрямованої на сприяння повній, продуктивній та вільно вибраній зайнятості. Напрями такої політики містяться в Рекомендаціях 122 і передбачають [2, 753–754]:

- свободу вибору зайнятості і найширші можливості для кожного працівника здобути підготовку та використовувати свої навички й здібності для виконання роботи, до якої він придатний;
- забезпечення роботою всіх, хто готовий стати до роботи і шукає роботу;
- щоб робота була якомога продуктивнішою;
- врахування стадії і рівня економічного розвитку та взаємний зв’язок між цілями в галузі зайнятості та іншими економічними і соціальними цілями.

На наш погляд, продуктивна зайнятість — це економічно доцільна, вигідна зайнятість. Вона означає перевищення еконо-

мічних вигод, отриманих у результаті цієї зайнятості, порівняно з витратами на організацію роботи.

Раціональна зайнятість — це одночасно і економічно, і соціально доцільна діяльність. Раціональність зайнятості визначається ефективністю трудової діяльності у найширшому розумінні цього поняття: суспільною корисністю результатів праці; оптимальністю суспільного поділу праці; якісною відповідністю робіт і працівників; економічною доцільністю робочих місць, що не завдають шкоди здоров'ю і дають змогу працівникові досягти високої продуктивності праці і мати заробіток, який забезпечує нормальне життя.

Повну зайнятість, що водночас відповідає вимогам раціональності, називають ефективною [3, 151–152].

Ефективна зайнятість — це її відповідність певним ринковим очікуванням, нормативам, стандартам. Ефективність визначається співвідношенням отриманого ефекту, тобто міри досягнення обраної мети та витрат для її здійснення. Виходить, що за умови ефективної зайнятості виробничий потенціал, що відповідає реальному обсягу продукції, яку в змозі виробити вся економіка або окреме підприємство, буде використаний повною мірою.

Для оцінювання ефективності зайнятості, на наш погляд, необхідно враховувати економічні інтереси не тільки роботодавців, а й самого працівника, оскільки вони суттєво різняться за змістом, очікуваннями і показниками. Так, для роботодавців кінцевим результатом є трудова віддача кожного працівника, продуктивність праці, валовий виробіток, завантаження обладнання, рівень використання виробничих ресурсів, які впливають на розмір його доходів і прибутку. Для працівника — це розмір оплати праці, рівень доходів і соціальні блага, які йому надає адміністрація підприємства. Якщо заробітна плата виявиться нижче реального прожиткового мінімуму, то, очевидно, таку зайнятість не можна визнати ефективною, оскільки людині доводиться шукати додаткове джерело доходів. Наприклад, за даними Держкомстату України, рівень участі населення у неформальному секторі в середньому за 2005 р. становив 16,4 %, або 3328,3 тис. осіб. Зростання неформальної зайнятості в українській економіці опосередковано підтверджується й макроекономічними тенденціями її розвитку, починаючи з 2000 р. На-

приклад, за період 2000–2005 рр. ВВП зріс на 49,2 %, тоді як загальна чисельність зайнятих збільшилась тільки на 1,2 %. Частково це пояснюється передусім тим, що в період економічного зростання було залучено людські ресурси, які раніше недо-використовувалися. Іншим поясненням є збільшення неформальної зайнятості.

Загальновідомо, що економічне зростання в масштабах країни або конкретної фірми визначається показниками росту реального валового чи чистого продукту на душу населення за той же період. Головними ж чинниками такого росту звичайно є кількість і якість природних і трудових ресурсів, їх раціональний розподіл, обсяг основного капіталу, сучасні технології і, нарешті, ринковий попит на продукцію та послуги. У реальній виробничій діяльності зростання обсягів випуску продукції та отриманих доходів зазвичай досягається шляхом залучення більшої кількості ресурсів і продуктивнішого використання всіх наявних ресурсів.

Продуктивність праці є найважливішим чинником, який забезпечує безперервне збільшення валового продукту, підвищення ефективності праці і виробництва. Дані щодо американської промисловості дають нам уявлення про питому вагу основних чинників, які впливають на зростання обсягів ВВП: підвищення продуктивності праці — 68 %, збільшення відпрацьованого часу — 32 %. Основними ж чинниками зростання продуктивності праці є такі: прискорення технічного прогресу — 28 %, збільшення затрат капіталу — 19 %, підвищення професійної кваліфікації — 14 %, збільшення масштабів виробництва — 9 %, кращий розподіл ресурсів — 8 %, удосконалення законодавства — 9 %.

Отже, економічне зростання здебільшого забезпечується за рахунок підвищення продуктивності праці (68 %) і раціонального використання робочого часу (32 %). Приріст капіталу впливає на зростання національного багатства значно менше — приблизно на 20 %. Таким чином, чим вище ефективність зайнятості населення, тим вище ефективність використання робочої сили і засобів виробництва. Їх взаємодія за наявних виробничих ресурсів, технології та організації виробництва буде тим ефективнішою, чим менше будуть корисні витрати часу на одиницю продукції. Звідси випливає, що мінімальні витрати робочого часу на одини-

цю продукції можуть одночасно бути критерієм ефективності зайнятості і максимальної продуктивності праці.

Література

1. *Конвенції та рекомендації, ухвалені Міжнародною організацією праці: У 2 т. / Міжн. бюро праці (Женева).* — К., 1999.
2. *Законодавство України про працю: Зб. нормат. актів: У 3 кн. / Упоряд. і наук. ред. В. Вакуленко.* — К.: Істина, 1999.
3. *Гришнова О. А. Економіка праці та соціально-трудові відносини: Підруч.* — К.: Знання, 2004. — 553 с.
4. *Петрова І. Заходи економічної та соціальної політики в сегменті неформальної зайнятості // Україна: аспекти праці.* — 2006. — № 3. — С. 3–7.